

ARTIKELEN VAN SIMONE KORKUS, VERSCHENEN IN DE GROENE IN 2025

1. De paradox van de Golan (9 april 2025)

Laat het gras hier maar beter met rust

Ook op de Golan in Syrië, door Israël onterecht geclaimd als eigendom, wordt de Midden-Oostenstrijd gevoeld. Joden, druzen, Syriërs, samen maken ze er het beste van. Vooralsnog zijn oorlog en bezetting hier een metafoor.

Eindelijk is er een staakt-het-vuren. De zon schijnt op de besneeuwde Hermonberg – in het Arabisch Jabal al-Sheikh, de berg van de sjeik – die als een geglazuurde kersttulpband boven de eindeloze bloeiende velden uittorent. Maar Majdal Shams, het Druzische dorp aan de voet van de berg in het uiterste noorden van de Golanhoogvlakte, is de afgelopen anderhalf jaar veranderd in een schijnbeeld van zichzelf. Ik ben op zo'n tien kilometer ten zuiden van de Libanese grens en op de grens met Syrië aan het front.

Hier woedde de oorlog. De Golan werd bestookt door raketten en drones van Hezbollah uit Libanon. Er woedden bosbranden. De burgers raakten getraumatiseerd door het geluid van voortdurende vuurgevechten, het geknal van het Israëlische luchtafweergeschut en de dagelijkse luchtalarmen. Toen kwam de grootste klap. Op 27 juli 2024 zijn hier twaalf voetballertjes tijdens een wedstrijd door een raketinslag gedood. De Syrisch-Druzische bevolking is nog steeds in diepe rouw. Ze hebben de oorlog tot nu toe overleefd, maar de oorlog heeft hen nog niet verlaten. Iedereen heeft wel een familielid of vriendje verloren. Er is angst dat het breekbare bestand met Libanon wordt overtreden en Hezbollah opnieuw zal aanvallen. Angst dat het nieuwe Syrische regime ontploft en het geweld de Golan overspoelt.

In dit pittoreske dorp dat normaliter bruist van het Israëlische toerisme, zijn de restaurants en cafés uitgestorven, de winkeltjes met kleurrijke souvenirs gesloten. Intussen is er grote onzekerheid over hoe het nu verder moet. Slenterend door de binnenstad van kalkstenen huizen volgen we de borden 'Ramp Voetbalveld' alsof het een toeristische attractie is. Een groen veld, een uiteengereten hek, de verkoolde resten van kinderfietsjes lukraak op het gras verspreid, herdenkingskaarsjes en bloemen bij de portretten van de kinderen. De stilte is beklemmend. Aan de rand van het sportveld ligt een lagere school, ernaast zijn twee kleuterscholen en een speeltuin. Ze waren tijdens de inslag gesloten, anders was de ramp nog veel groter geweest.

Vanuit het panoramaraam van het hoger gelegen cafeetje zag Sima (17), de barista, de inslag van dichtbij gebeuren. 'Er was een enorme boem. De ramen trilden en ik zag kinderen verspreid op het veld liggen. Ouders schreeuwden. We renden naar beneden om te helpen.' Er waren ambulances, helikopters, hospikken, hulpverleners en schreeuwende ouders, maar de beelden van zwaargewonde, stervende en dode kinderen kan ze niet meer van zich afzetten, zegt ze.

En dan te bedenken dat de Golanhoogvlakte niet eens van Israël is, maar van Syrië, zeggen de drie mensenrechtenactivisten van de organisatie Al Marsad die even later tegenover mij aan tafel zitten. Israël bezette dit gebied, zoals de Gazastrook, de Westoever en Oost-Jeruzalem, tijdens de Zesdaagse Oorlog in 1967. Kunstenaar Wael Tarabieh komt op voor de culturele en sociale rechten van zijn Syrische medebewoners en de verdreven Syriërs. 'Binnen enkele weken werden meer dan 140.000 Syrische inwoners van de Golan verdreven en hun dorpen vernietigd. Dit is een van de grootste zuiveringen in de moderne tijd en niemand praat erover. Wij, de achterblijvers, zijn gescheiden van

onze familieleden, van onze cultuur, van ons land. Inmiddels is het aantal vluchtelingen uitgegroeid tot een miljoen.'

Veertien jaar na de Zesdaagse Oorlog annexeerde Israël de regio, maar die annexatie werd door de VN veroordeeld en door geen enkel land, behalve de Verenigde Staten onder de eerste regering-Trump, erkend. Diplomatieke initiatieven leidden weliswaar in 1974 tot een grensverdrag, maar niet tot een vredesverdrag tussen Israël en Syrië, en de status van de Golan is nog steeds onzeker. De meeste Syrische bewoners van dit gebied wijzen de Israëlische nationaliteit af. Ze hebben nu een verplicht Israëlisch identiteitsbewijs – onder 'nationaliteit' staat 'onbepaald' –, maar geen paspoort. Op de vraag wat de bewoners zijn – Syriërs? Arabieren? Druzen of Israëliërs? – bestaat geen eenduidig antwoord.

Maar jullie gebied is altijd bezet geweest door andere volken', zeg ik. 'Er waren de Ottomanen, het Syrische koninkrijk, de Fransen, de Syrische Baath-regering en de Israëliërs. Druzen zijn vredelievend en plooiën zich doorgaans naar de cultuur van het land waar ze wonen. Waarom neem je niet gewoon de Israëlische nationaliteit aan?'

De pauze die volgt, doet me denken aan de enkele seconden doodse stilte die ik tijdens de Tweede Intifada na een bomaanslag voelde. Ik hoor alleen mijn eigen ademhaling. Dan begint iedereen door elkaar heen te praten. Tarabieh heft met autoriteit zijn hand en zegt fel: 'Jij bent een slachtoffer van de Israëlische propaganda. Jij ziet jezelf toch ook als Nederlander? Ik ben in Syrië geboren, een deel van de familie woont er, mijn culturele wortels zijn daar. Het Arabisch is onze taal, mijn geschiedenis. Syrië is mijn vaderland. Er wordt hier voor ons beslist wat onze identiteit is. Iedereen heeft toch het recht om te definiëren wie hij is?'

Ik realiseer me dat de bezetting van de Golan voor het Westen nauwelijks actueel is. Er komen geen beelden voorbij van vluchtelingenstromen, kapotgeschoten huizen, schreeuwende vrouwen. Maar mensen als Tarabieh beleven de paradox van de Golan elke dag weer. Ze hebben de bezetting overleefd, zich zelfs aangepast, maar de bezetting heeft hen nooit verlaten. Tarabieh voelt zich in hart en nieren Syriër. Maar de kans dat dit gebied ooit aan Syrië wordt teruggegeven, wordt met de dag kleiner. Vóór de bezetting woonden hier druzen, moslims – soennieten en sjiïeten –, Turkmenen, christenen, alawieten, zegt hij dromerig. Nu zijn er nog maar 23.000 oorspronkelijke Syrische bewoners die in vijf dorpen wonen: een moslimdorp, Radjar, met alawieten, en vier druzische dorpen. Het merendeel is druzisch, een unieke Arabische esoterische religieuze groep die elementen van de sjiïtische islam en het hindoeïsme in zich heeft.

Dr. Nazeem Brik, gespecialiseerd in de verdeling van land en water, wijt het identiteitsconflict aan het koloniale systeem dat hier regeert. 'Neem nou het onderwijssysteem. De Israëliërs hebben ons curriculum gewijzigd. Er is een verplicht vak: de druzische erfenis. Zo wil men ons druzische Israëliërs maken en ons de Arabisch-Syrische nationaliteit laten vergeten.' Tarabieh knikt uitbundig. 'Ja, er is een sektarische identiteit op ons geplakt, zoals Israël alle mensen volgens hun geloof definieert. Door de verdeling in dit koloniale systeem ga je andere groepen als je meerdere, mindere of vijand beschouwen.'

Na de bezetting van 1967 was er in deze kleine gemeenschap een strijd over de druzische normen en waarden die schuurden met de maatschappelijke veranderingen, industrialisatie en urbanisatie die de Israëlische bezetting meebracht. Er ontstond een schimmige situatie, want bezette mensen worden aangetrokken door materiële welvaart. Syrië is het land van hun voorvaders, maar de druzen hebben het hier goed. Er zijn restaurants en bars. Ze hebben werk. De jonge mensen zijn goed opgeleid. 'Wegen die voordelen niet op tegen de nadelen?' vraag ik.

Tarabieh gaat voorover zitten. 'Israël heeft de mensen gecorrumpeerd. De druzen hebben niet dezelfde mensenrechten als de joden. Neem nou de aanvragen voor bouwvergunningen. Er zijn bouwcommissies voor de settlers en andere commissies voor de druzen, die veel strengere regels hanteren.'

Nizar Ayoub, mensenrechtenadvocaat, gaat een stap verder. 'Israël had zich allang uit alle bezette gebieden moeten terugtrekken tot de grens van 1967 en het discriminatoire beleid in Israël zelf moeten opheffen. In plaats daarvan voerde het de Nation-State Law in, die exact de situatie bestendigt die hier al jaren geldt: Israël is een joodse staat en de andere bewoners zijn tweederangsburgers. Israël graaft uiteindelijk zijn eigen graf. Het breidt zijn grenzen steeds verder uit en het territorium van de oorspronkelijke bewoners wordt door die expansie van settlers volledig uitgehold. Uiteindelijk is er dan nog maar één oplossing: een grote staat of een federatie van joden, Palestijnen en Arabieren.'

Op het bureau van Dolan Abu Saleh, de burgemeester van Majdal Shams, brandt een herdenkingskaars. Hij volgt mijn blik. Zijn gezicht betreft. Hij verloor vier neefjes bij de aanslag. 'Alle twaalf slachtoffertjes kende ik persoonlijk. Als burgemeester ga je af en toe een kijkje nemen bij wedstrijden. Ik arriveerde als een van de eersten op het voetbalveld.' Hij zucht. 'Al die doden en veertig gewonden. Ik ben al zestien jaar burgemeester en dacht dat ik alles aankon, maar ik voelde me totaal hulpeloos. Toch hebben we in samenwerking met Israëlische hulpverleners binnen vijftig minuten de doden geborgen en de gewonden overgebracht naar ziekenhuizen. De steun van de joodse buurdorpen was echt hartverwarmend.'

Abu Saleh is een pragmatisch man en vindt de overwegingen van Al Marsad getheoretiseerd. 'Wie het hier niet bevalt nodig ik uit om een maandje in Syrië te gaan wonen. Ik betaal zijn loon door. Ik probeer Israël niet te marketen, maar je zult zien dat niemand onder Syrisch bewind wil leven. De druzen in de Golan weten heel goed dat Israël hun een redelijk niveau mensenrechten garandeert.'

Abu Saleh somt de voordelen op. Er is hier landbouw, veeteelt en industrie. Daar hebben ze niets. Hier is een kwalitatief hoge medische zorg. Als iemand daar een ambulance nodig heeft, moet hij die eerst uit eigen zak betalen en dan is hij nog niet zeker dat de ambulance komt. In Israël is men kritisch op de staat en dat is gezond, want dat heeft een staat nodig. De Syrië-aanhangers durven geen kwaad woord of kritisch geluid over Syrië te laten horen uit angst voor represailles. Dankzij de hoge inkomens in Israël onderhouden bijna alle druzen hier hun families in Syrië.

'Kunt u zich voorstellen dat burgers zich door Israël tekortgedaan voelen?' vraag ik. Natuurlijk hebben ze het financieel beter, maar ze voelen zich als in een gouden kooi. Ze hebben niet dezelfde rechten als joodse burgers.

Abu Saleh knikt. 'Als ik, als vertegenwoordiger van een druzisch dorp, de staat om een recht vraag, dan wordt mij dat niet automatisch verleend. Je moet ervoor vechten. Sommige mensen komen in een soort identiteitsparadox terecht. Je woont als Arabier in een land dat jouw thuis is, maar dat land geeft jou niet wat het andere burgers geeft. Dat bederft je identiteit. Ik geef toe dat ik nog steeds niet dezelfde rechten heb als een Israëliër, maar dat wil niet zeggen dat ik niets heb. We hebben belangrijke verbeteringen gescoord.' Toch moet er bij de ontwikkeling van bestemmingsplannen in het noorden meer rekening worden gehouden met een evenredige verhouding tussen alle bevolkingsgroepen om de rust en vrede in het gebied te bewaren, vindt Abu Saleh. 'Als een Arabier niet voelt dat hij gelijkwaardige rechten krijgt, dan hebben we een probleem. Het conflict blijft bestaan. Je hebt moedige bestuurders nodig die erop toezien dat dit gebeurt.'

‘En? Zijn die er?’

Abu Taleh haalt zijn schouders op. Niet in de huidige regering.

Ik ontmoet Shifa aan de rand van het dorp bij de ‘heuvel van het geschreeuw’, zo genoemd omdat in het internetloze tijdperk Syrische families en vrienden die door de bezetting waren gescheiden elkaar hier boodschappen toeriepen. Shifa is niet haar echte naam, want ze wil niet in de media komen. De afscheiding, een geul met prikkeldraadversperringen en elektronische bewakingsapparaten, ligt pal onder haar huis. Erachter is de Syrische bufferzone, die bij het bestand tussen Israël en Syrië in 1974 tot stand kwam, maar na de val van de Syrische dictator Bashar al-Assad op 8 december 2024 weer door Israëlische troepen werd bezet. Het zou om ‘een tijdelijke maatregel’ gaan, maar de bezetting is voor onbepaalde duur.

‘Kijk, daar zit het Israëlische leger’, wijst Shifa naar twee legerjeeps die over een smalle weg patrouilleren. Bij deze 49-jarige middelbare-schooldocente zit de angst er goed in. Ze is blij met de aanwezigheid van het leger, dat voorkomt dat terroristen infiltreren en een bloedbad aanrichten, zoals op 7 oktober in het zuiden van Israël gebeurde. Shifa hoopt ook dat ze nu eindelijk haar nichten en neven in de bezette bufferzone kan bezoeken. Ze hebben elkaar nog nooit in levenden lijve ontmoet, want dat was zowel onder het Assad-regime als door Israël verboden. ‘Natuurlijk hebben we WhatsApp-contact, maar we missen de familie vooral met trouwerijen, geboorten en feestdagen.’

Shifa wil dat er eindelijk vrede komt. Ze hebben hier al te veel oorlogen en conflicten meegemaakt, zucht ze, en dan zegt ze iets wat waarschijnlijk door veel Druzen wordt gevoeld: ‘Het is voor ons nog steeds onduidelijk wat de status van ons gebied is. Ik ben in Israël geboren en getogen, maar het zou kunnen zijn dat we bij een vredesakkoord weer terug moeten naar Syrië.’ Dat laatste baart haar zorgen. Weliswaar laat het nieuwe bestuur in Syrië openheid zien – Ahmed al-Sharaa praat met iedereen – maar in het noordwesten wordt gevochten en er waren ook al pogingen om het onderwijssysteem aan te passen aan de orthodoxe soenni-wetten, de sharia, weet Shifa.

Terwijl ik naar haar verhaal luister, zie ik aan de Syrische kant bulldozers een nieuwe weg effenen. Ernaast wordt een huis van twee etages gebouwd. Volgens de Israëlische media zijn er al negen Israëlische militaire buitenposten in Syrië. In Majdal Shams gonst het van de geruchten. Die werkzaamheden zijn pas na de recente inval van Israël begonnen, zegt de een. Er gaan de hele dag Israëlische vrachtwagens met bouwmaterialen, grondverzetapparatuur en andere goederen de grens over, zegt de ander. Er wordt druk gespeculeerd of Israël bezig is met landjepik. ‘Ga zelf maar kijken’, zegt Shifa. ‘De vrachtwagens passeren daarboven bij het checkpoint.’

De controlepost met Syrië ligt halverwege de Hermonberg. Bij het gele hek staat een groepje van negen Israëlische soldaten van de Golani-brigade te klooiën. Ze vragen verbaasd waar we vandaan komen. Twee soldaten in uniform lijken me wel erg oud om in het leger te dienen. Ze glimlachen. Het zijn vaders die hun zonen bezoeken en de Hermonit, de gewatteerde soldatenoverall van hun zoon, hebben aangetrokken.

‘Heb je toevallig een joodse man bij je?’ vraagt een van de soldaten lachend. Het is het tijdstip voor het gebed en voor de dienst hebben ze een minjan, een groep van tien volwassen mannen, nodig. Een orthodoxe toerist die het checkpoint van dichtbij wil zien, biedt uitkomst. Intussen passeert een Israëlische vrachtwagen met stookolie de grens. ‘De Hermonberg aan de Syrische kant is veel mooier dan hier’, zegt een van de militairen. ‘Als die ooit van ons wordt, is dat een perfect skigebied.’ Het is

hier een ongedwongen boel. Terwijl de soldaten diep in gebed verzonken zijn, lopen we voorbij de controlepost naar de andere kant. Niemand controleert ons. Niemand houdt ons tegen.

Vanaf dit punt heb je een spectaculair uitzicht over de hele Golan. Er zijn hier oorlogen gevoerd, mensen gedood, dromen vernietigd. Van alle kanten. Er lijkt wel een David-en-Goliathsyndroom te woeden. Israël ziet zichzelf als de kleine David en er is altijd wel ergens een reus die aanvalt. Toen ik voor mijn vertrek mijn Israëlische vrienden en burens in het centrum van het land polste, lieten zij er geen twijfel over bestaan: de Golanhoogvlakte is strategisch belangrijk voor Israël. Zij piekeren er niet over om die terug te geven aan Syrië en nee, ik kan het echt niet met de Westoever vergelijken.

Maar nu ik hier rondtrek zie ik een patroon. Natuurlijk hebben de druzen het economisch en sociaal beter dan de Palestijnen, maar ook hier worden onder druk van de overheid joodse nederzettingen gebouwd en uitgebreid en wordt land toegewezen aan joodse settlers ten koste van het grondgebied van de oorspronkelijke bevolking. Volgens mensenrechtenorganisatie Al Marsad bezaten de vier druzische dorpen vóór de bezetting honderdduizend dounam land; een dounam is duizend vierkante meter. Nu hebben ze nog 47.000 dounam over, waarvan 22.000 bestemd is voor landbouw. Met een stijgende bevolkingsgroei moeten nieuwe woningen in de dorpen de hoogte in. Schapen- en geitenhouderijen zijn door gebrek aan weidegrond verdwenen en de landbouw neemt af.

En nu wil de Israëlische regering de joodse aanwezigheid in de geannexeerde Golan verdubbelen. Dat betekent van ongeveer dertig- naar zestigduizend settlers. Netanyahu heeft al 10,5 miljoen euro ter beschikking gesteld. Uiteindelijk zal volgens het eerder opgestelde masterplan voor woningbouw en duurzame energieprojecten het aantal settlers verviervoudigen. Maar de vraag is of Israëliërs zich hier willen vestigen.

Neem de joodse nederzetting Trump Heights. Nieuwsgierig door de naam loop ik een oprijlaan met toegangspoort in. Alsof het om een van Trumps luxueuze vastgoedprojecten gaat, herinnert een pompeus naambord met gouden letters met ernaast een bronzen opstijgende adelaar eraan dat dit settlement vijf jaar geleden werd ingehuldigd door Netanyahu, een cadeautje voor Trump die de Israëlische soevereiniteit over de Golan had erkend. Maar in de nederzetting is niets van de Amerikaanse glamour te merken. Een handjevol gammele tijdelijke stacaravans ligt langs een slordig aangelegde asfaltweg. In de verte lopen drie vrouwen met kinderwagens. In de speeltuin bij de kleuterschool spelen vijf kleuters met de kleuterleidster. Voor de rest lijkt de nederzetting uitgestorven.

‘Er worden hier binnenkort vierhonderd huizen gebouwd’, zegt de kleuterleidster. ‘De mensen komen voor de rust en de natuur. Er is voldoende land beschikbaar.’ Maar er is één probleempje: werk voor de nieuwe bewoners – afgezien van de landbouw – is er niet. De rust is ook relatief, want als ik een van de kleuters iets vraag, begrijpt ze me verkeerd en zegt verschrikt: ‘Is er weer een luchtalarm?’

‘Ontwikkeling is goed’, zeggen de joodse Galit en de druzische Manna in hun wijngaard, zo’n tien kilometer verderop. ‘Er is genoeg ruimte en misschien komt er hier dan betere gezondheidszorg.’ De twee wijnboeren zijn de uitzondering die de regel bevestigt of misschien de stille hoop dat het anders kan. Mensen uit alle windrichtingen werken hier samen om de wijnranken van de cabernet sauvignon te snoeien. Er zijn Israëlische joden, druzen en er is een man uit Sri Lanka. Galit en Manna werken al jaren samen. Het is de liefde voor het land en de wijnbouw die hen aan elkaar en dit land bindt terwijl hun achtergrond totaal verschillend is.

Galit kwam op haar zeventiende in haar eentje vanuit Argentinië naar Israël om in de Nahal-brigade te dienen, die kibboetsen in de Golan oprichtte. Kibboets El-Rom heeft haar als hayellet bodeda, soldate zonder familie, geadopteerd. Nu, 35 jaar later, vat deze alleenstaande moeder haar leven kort samen. 'Ik werd volwassen, trouwde, kreeg twee zoons en scheidde. Ik werd kostwinner.' Manna is geboren en getogen in het drie kilometer verderop gelegen druzische dorp Mas'ade. Hij kreeg het boerenbedrijf met de paplepel ingegoten. Alle familieleden zijn boeren. Maar zijn kinderen gaan een andere kant op. Trots vertelt hij dat zijn dochter haar master muziek heeft gehaald.

Galit, de manager, en Manna, de field manager, zijn verantwoordelijk voor zo'n zeshonderdduizend vierkante meter wijngaard die zeshonderd ton druiven oplevert. Dat is minder dan de commerciële wijnhuizen, maar deze wijnbouw is volledig ecologisch. Galit, een van de pioniers in het Midden-Oosten, legt uit: 'Door ons werk zijn we erachter gekomen dat alles berust op een natuurlijk evenwicht. Je ziet hier onkruid en gras, maar we spuiten niet met verdelgers. Pesticiden zijn zeer milieubelastend. Dankzij het gebruik van natuurlijke feromonen, signaalmoleculen die insecten produceren om met elkaar te communiceren en hun gedrag te regelen, kunnen we insecten weren en voortplanting verstoren. Het gras en de gesnoeide takken worden gehakseld en met de aarde vermengd als natuurlijke meststof. Aan het einde van de velden zie je nestkastjes voor valken, die druiven etende vogels afschrikken. Alles heeft een functie in het natuurlijke proces. De interactie met de omgeving is erg belangrijk.'

Deze manier van ecologisch verbouwen heeft ook de appel- en kersenteelt van Mas'ade beïnvloed. De joodse en druzische boeren wisselen ideeën uit en onderzoeken betere mogelijkheden. 'Vroeger had men geen idee van de schadelijke gevolgen van insecticiden. Boeren openden zakjes landbouwgif met hun tanden', zegt Manna lachend. 'Nu laten wij, de jongeren, aan de ouderen een andere, betere manier zien en brengen onze kennis en state of mind bij de mensen.'

Ook hier voelde men de oorlog. Een raket sloeg vlakbij in. 'We werkten in een klein team, want buitenlandse vrijwilligers die normaliter druiven plukken, bleven weg vanwege de oorlog', zegt Galit. 'In de oogsttijd moeten de druiven binnen een dag geplukt worden en de cabernetdruiven bij voorkeur 's nachts. Dat geeft een betere kwaliteit. Maar er waren luchtalarmen en Manna en ik moesten de medewerkers dwingen om naar de kibboets te vluchten. Men wilde het liefst doorgaan. Dat was bizar.'

Door de oorlog is de band tussen joden en druzen versterkt. Zij zaten samen in de citat conenoet, kleine veiligheidseenheden van burgers die de dorpen beschermden, en hielpen elkaar. 'Wij zijn geen joden en druzen. Wij zijn Golaniërs', zegt Manna.

'Maar de boeren zijn vast opgelucht dat er nu eindelijk een staakt-het-vuren is', opper ik.

Galit aarzelt. Natuurlijk is ze blij dat het even rustig is, maar zij streeft naar iets veel beters. 'Het is nog heel gespannen en onveilig hier. Ieder moment kan de bom barsten. Door mijn werk ben ik veranderd. Ik ben een socialist en pacifist. Ik geloof in een betere toekomst samen met de Arabieren en denk dat een rechtvaardige vrede de enige oplossing is. Maar na wat er op 7 oktober is gebeurd, voel ik me veiliger nu het leger de grenzen bewaakt. 7 oktober zou ook hier kunnen gebeuren.'

Manna is gedecideerder. 'Het leger beschermt ons en de druzen in Zuid-Syrië. Mijn familieleden daar vertelden dat de Israëlische soldaten enthousiast werden onthaald. Er werd zelfs vlees voor hen gegrilld.'

Als ik vraag hoe zij aankijken tegen de Israëlische bezetting van dit deel van de Golan, en tegen de toekomst, verbaast Manna's antwoord me. 'Als ik goed kan leven, maakt het niet uit wie mijn burens zijn. Ik woon in een joodse staat en wil als druze gerespecteerd en gewaardeerd worden. Maar als de meerderheid hier moslim zou worden, dan ben ik vertrokken. Onze familieleden hebben slechte ervaringen in moslimlanden.'

Galit ziet mijn verbazing en zegt: 'Ik ben voorstander van de teruggave van de bezette gebieden in het kader van een vredesoplossing. Ik had hier een discussie over met druzische burens. Een man zei: ik vind het niet erg dat je een linkse rakker bent. Als jullie maar niet de Golan teruggeven aan Syrië. Doe ons dat niet aan. Ik was geschokt, maar begreep dat je allerlei politieke stellingen kunt verdedigen terwijl het werkelijke leven veel complexer is. Vrede is goed, maar de haatcultuur en terreur moeten veranderen. Daarom geloof ik in onderwijs. We moeten al onze kinderen gaan leren dat we dezelfde toekomst willen, dan zullen we een beter leven krijgen. Nu is men bezig om positie te bepalen en een politiek standpunt in te nemen. Hier in de wijngaard respecteren we het land en de mens die het bewerkt. We leren het land kennen en verbouwen zonder in te grijpen. Dat is iets wat ik ook politiek uitdraag. Als je het gras met rust laat, helpt dat je om problemen op te lossen. Als je elkaar respecteert en helpt, kun je in vreedzame co-existentie leven.'

Weg 98 loopt door de Vallei der Tranen, zo genoemd naar de honderden brandende tanks tijdens de Jom Kippoeroorlog van 1973. Nu liggen hier oneindig veel mijnenvelden, herkenbaar aan de gele bordjes met 'Caution Landmines'. Twee VN-blauwhelmen komen me tegemoet op weg naar de grens, die hier niet meer is dan een talud met een hek erop. In de verte ligt de Syrische stad Quneitra. In de velden ervoor bewegen Israëlische tanks als gecamoufleerde zandkrabben. Op de Israëlische route 98 rijden weggebruikers argeloos voorbij aan de karkassen van oude met gras bedekte Syrische huizen waarvan de bewoners in 1967 zijn gevlucht, alsof er nooit een verleden heeft bestaan, alsof er altijd alleen maar de Israëlische Golan is geweest. De kapotgeschoten ramen kijken me met holle ogen verwijtend aan.

Het verhaal van de Golan, de eeuwenoude overheersingen en het geweld is het verhaal van dit deel van het Midden-Oosten. Hier is de Golan en de dood van de Golan. Zo'n 340 oorspronkelijke Syrische gemeenschappen werden vernietigd. Op deze plek zijn oorlog en bezetting een metafoor geworden. Oorlog betekent de strijd tussen twee of meer kampen, maar de bewoners hier behoren niet tot een kamp en de oorlog overleven betekende nog meer oorlog beleven. Er is een staakt-het-vuren, maar de angst voor nieuw geweld houdt zowel joden als druzen in de klem. Men is bang voor een herhaling een 7 oktober, voor Hezbollah, voor Syrië, en mocht er vrede komen voor het lot van de Golan. De bezetting wordt gevoeld, maar de voordelen worden niet vergeten.

Ook familie is hier een metafoor, want een deel van de bewoners ziet de familieleden slechts elektronisch, alsof het sprekende avatars zijn. Je kunt ze niet ontmoeten, omarmen, liefhebben. Intussen lopen de meningen uiteen en heeft ieder zijn eigen geloof en politiek. Toch vraagt iedereen zich af wat de toekomst zal brengen.

2. Israël is verontwaardigd over de smokkel van apen (16 april 2025)

Tel Aviv – Israëliërs zijn geschokt door het vreselijke leed dat ze momenteel op het nieuws zien. Nee, het gaat niet om de verwoesting van negentig procent van de huizen in Gaza, de vijftigduizend Gazaanse doden of beelden van uitgehongerde kinderen, maar om apen; namelijk Wolfs meerkatten. Sinds de handel in papegaaien in de jaren tachtig is de aap nu razend populair als illegaal huisdier. De uit Centraal-Afrika afkomstige dieren worden door georganiseerde Israëlische smokkelaars met zware drones die tot zeventig kilogram kunnen dragen uit Egypte en Jordanië de grens overgevlogen.

De autoriteiten vermoeden dat dezelfde bendes ook drugs en sigaretten naar Gaza smokkelen. Ze hebben de criminelen nog niet te pakken. De vliegtuigjes vliegen zo laag dat ze niet door de Iron Dome onderschept kunnen worden. Wel zijn inmiddels twintig mishandelde apen in Tel Aviv, Ramat Gan en op een steenworp afstand van de Gazastrook in de Bedoeïenendorpen in de Negev aangetroffen. In die dorpen vond men ook een grote hoeveelheid drones. De zwaargewonde en getraumatiseerde dieren zijn liefdevol opgevangen en gevoed in het primatenreservaat in Centraal Israël, dat medische zorg verleent en zich inzet voor integratie van de apen in sociale groepen om hun revalidatie te bevorderen.

Natuurlijk steel je de show bij je vrienden als je een wild aapje in je huiskamer laat rondhuppelen, maar die pret blijkt van korte duur. De diertjes bijten hun baasjes, verspreiden tuberculose, siv en rabiës en zijn gevaarlijk voor de kinderen. Dus gooit men ze weg of ketent ze aan de klink op straat. Op sociale media circuleerde in maart een video van een aap aan het dashboard van de auto vastgeketend die als een soort harige Lawrence van Arabië door de Negev-woestijn scheurt. Een andere video toont een stervende aap in het Bedoeïendorp Tel Sheva, die de slechte leefomstandigheden in een te kleine kooi niet overleeft. Heel Israël stond op zijn achterste benen. Wat een schande! Uitbuiting! Onethisch! riep men.

Hoe hartverwarmend en terecht die verontwaardiging over dierenleed ook is, het is schrijnend dat weinig Israëliërs die gevoeligheid kunnen opbrengen voor Gazaanse kinderen die door drones en raketten worden beschoten en creperen van de honger omdat Israël bij de grens humanitaire voedseltransporten tegenhoudt. Natuurlijk gaat elke vergelijking tussen mens en dier mank, maar het contrast is te groot en bizar. Terwijl de apen aandacht van de pers en hulp krijgen, komt het leed van de Gazanen nauwelijks voor het voetlicht. De meeste Israëliërs kijken de andere kant op, terwijl Gaza in het humanitaire moeras ten onder gaat.

3. Dienstweigeraars in Israël (14 mei 2025)

Grenzen aan gehoorzaamheid

Israëlische reservisten en soldaten die nu dienstweigeren betalen een hoge prijs. Toch neemt het verzet toe waarmee het gezag van de regering-Netanyahu steeds meer wordt ondermijnd. 'Dé manier om het land dat ik liefheb te dienen, is om niet te dienen.'

Alleen een revolutie kan ons redden, zuchten de straten van Tel Aviv en Jeruzalem. Soldaten en reservisten hebben zich aangesloten bij de duizenden wanhopige demonstranten die protesteren tegen de koers van een regering die de joodse staat voor eigen gewin om zeep helpt, tegen de bloedige oorlog zonder eindspel en voor de terugkeer van de gijzelaars. Tegelijkertijd hebben tienduizenden reservisten de 'Tzav 8' – oproeporders – gekregen, omdat de regering van plan is om met 'Operatie Gideons Strijdwagens' grote gebieden in Gaza te zuiveren en permanent te bezetten. Het conflict tussen regeringsaanhangers en tegenstanders is zo explosief, dat oppositieleider Yair Lapid waarschuwt dat het tot een oorlog van binnenuit, van jood tegen jood, kan leiden.

Het militaire verzet begon een jaar geleden met een groepje van 41 Israëlische reservisten die weigerden om deel te nemen aan de militaire aanval op Rafah in het zuiden van de Gazastrook. Ze vonden dat de aanhoudende oorlog Israëlische gijzelaars en onschuldige burgers in gevaar bracht en riepen op tot diplomatieke onderhandelingen. Het verzet had een sneeuwbal effect binnen de krijgsmacht. Zo'n elfduizend militairen – reservisten en veteranen, Mossad-leden, artsen, piloten, veiligheidsfunctionarissen, leden van de militaire inlichtingendienst 8200 en paratroepers – ondertekenden protestbrieven. Maar het verzet is veel breder.

Volgens de Israëlische journalist Meron Rapoport van +972 Magazine zijn er van de 295.000 reservisten meer dan honderdduizend niet komen opdagen voor Miluim, de reservedienst waartoe iedere Israëliër tot de leeftijd van veertig jaar verplicht is. Dat aantal ligt vermoedelijk hoger, want de Israëlische autoriteiten houden de zaak potdicht en snoeren reservisten de mond met geruisloos ontslag. Van de honderdduizend dienstplichtige soldaten is het aantal dienstweigeraars niet bekend.

Refuseniks, het Israëlische woord voor dienstweigeraars, komen uit alle sectoren van de samenleving. Mizrahi en Asjkenazische joden, druzen, Bedoeïenen, mannen en vrouwen. Mattan Helman (28), een prominente stem in de protestbeweging, is niet verbaasd over het onderzoek van Rapoport. Helman is manager van Refuser Solidarity Network, een internationale organisatie van zo'n zeventienduizend leden, die steun biedt aan Israëlische dienstweigeraars en tegenstanders van de oorlog door fondsenwerving, strategisch advies, training en mediacampagnes. 'Als je direct na 7 oktober weigerde, was je een landverrader. Toch liepen soldaten met de gedachte rond om te weigeren, maar de angst om de enige refusenik te zijn, weerhield hen', zegt hij.

Refuser Solidarity Network liet veteranen uit de Tweede Intifada vertellen waarom ze geweigerd hebben en dat sloeg aan. 'Op sociale media gonst het nu van de berichtjes over weigering en het beëindigen van de oorlog.' Het gaat de meeste soldaten niet in de eerste plaats om het menselijk leed in Gaza – in het Israëlische nieuws wordt daar nauwelijks over gerept – maar om de doelloosheid van de oorlog die de 59 gegijzelden niet terugbrengt en het leven aan 891 soldaten heeft gekost, van wie 28 door zelfdoding. In het nieuws verschijnen elke dag namen van gevallen militairen.

Via de Israëlische organisatie Breaking the Silence vertellen teruggekeerde soldaten over de onredelijke en soms onmenselijke bevelen die ze hebben moeten uitvoeren. Duizenden kampen met

mentale stress. Sommige reservisten hebben maandenlang in Gaza gediend en daardoor hun baan verloren, terwijl de staat nauwelijks een tegemoetkoming geeft. Ze zien met lede ogen aan dat hun ultraorthodoxe leeftijdgenoten straffeloos onder de dienstplicht uitkomen. Er zijn veel zogenaamde 'grijze weigeraars', die niet in het openbaar weigeren maar wel aan de dienst ontkomen.

Neem Itay (30), een wat verlegen student computerkunde en reserveofficier bij de infanterie. Itay is niet zijn echte naam, want hij is bang voor mogelijke repercussies. Het gezin waarin hij opgroeide is zionistisch, politiek links van het midden en behoort tot de hogere middenklasse. Allebei zijn ouders hebben een leidinggevende functie. Toen Itay na 7 oktober 2023 zijn Tzav 8-oproep kreeg, was het duidelijk dat hij zich moest melden om zijn land te verdedigen. 'Iedereen had het gevoel dat we samen sterk stonden en zouden overwinnen', zegt Itay.

Maar het verhaal liep anders. Itay brak zijn been en kon niet in dienst. Dat was aanvankelijk een teleurstelling, want hij wilde bij zijn maten in de oorlog zijn, maar uiteindelijk gebruikte hij dat gebroken been als eindeloos excuus om niet te hoeven dienen. 'Ons leven is een voortdurende nachtmerrie', vertelt hij. 'Iedereen in dit gebied heeft geweld, verlies en horror meegemaakt. Ik ben woedend op de regering, want die weigert een deal voor de terugkeer van de gegijzelden te sluiten en de oorlog te beëindigen. Netanyahu heeft alleen dood en verwoesting aangericht om zijn eigen politieke agenda te dienen. Mijn ouders demonstreren al een jaar tegen de regering en voor een staakt-het-vuren, maar de oorlog duurt voort en de gegijzelden komen niet terug.' Itays vader heeft zijn zoon geadviseerd om de nieuwe oproeporder te negeren, ook al heeft dat consequenties.

Dat dienstweigeraars een hoge prijs betalen, weet Mattan Helman uit eigen ervaring. Op het eerste gezicht kun je je niet voorstellen dat het Israëlische leger deze zachtaardige man, zoon van een Israëlisch-joodse vader – tweede generatie van kibboets HaOgen – en een Nederlandse niet-joodse moeder, 110 dagen als 'dwarsligger' gevangenzette. Maar Helman was al op jonge leeftijd kritisch op Israël en de bezetting van de Palestijnse gebieden. Na een beschermde jeugd op de kibboets werd hij op zijn dertiende ineens een buitenstaander. Alle vriendjes deden bar mitswa, maar hij mocht niet meedoen. 'Omdat mijn moeder niet joods is, ben ik dat ook niet en gingen mensen anders naar mij kijken. Langzaam drong het tot mij door dat de gemiddelde joodse Israëliër een demografisch gevaar ziet in Palestijnen en in principe in iedereen die niet-joods is.'

'Mijn positie was paradoxaal', zegt hij. 'Ik behoorde tot de Israëlische samenleving maar mijn bestaan vormde een bedreiging voor de joden. Ik had twee opties: ik kon proberen om zo veel mogelijk Israëlisch te zijn – dat heeft mijn broer gedaan – of accepteren dat ik anders ben. Ik koos voor dat laatste.' Die keuze had het grote voordeel dat Helman als buitenstaander opnieuw en veel kritischer naar zijn land kon kijken. Hij was diep geschokt toen hij op zijn vijftiende in de jeugdbeweging voor het eerst over de Israëlische bezetting van de Palestijnse gebieden hoorde. Het betekende dat hij drie jaar later verplicht in een leger zou moeten dienen dat het bezettingssysteem handhaaft.

'Kijk, het probleem is systemisch', licht Helman toe. 'Iedereen is militair. Mijn vader en broer zijn ook in dienst geweest. Het gaat niet om individuele soldaten maar om de oorlogsdoelen. Het hele Israëlische leger is verantwoordelijk voor systematische onderdrukking. Ik ging erover lezen, hoorde de getuigenissen van Breaking the Silence en zei in het openbaar dat ik dienst zou weigeren. Maar dienstplicht is wettelijk verplicht en refuseniks krijgen gevangenisstraf.'

Helman werd uit de jeugdbeweging gezet – zijn moeder en broer, die in het leger zat, waren tegen zijn besluit. Zijn moeder was vooral bang. Zijn vader en vrienden respecteerden hem en twee docenten nodigden hem zelfs uit om in de klas over dienstweigering te spreken. Helman prijst zich gelukkig over de mildheid van de reacties. Andere refuseniks werden het huis uitgetrapt en verloren vrienden.

Op de opkomsttag meldde Helman zich bij het militaire aanmeldpunt, werd gearresteerd en veroordeeld tot twintig dagen gevangenisstraf. Gedurende zes maanden volgde een kat-en-muisspel tussen Helman en het leger, waarbij Helman elke keer weer werd opgeroepen, weigerde en werd gedetineerd. Hij kampt nog steeds met de psychische gevolgen. De detentie bestond uit mentale manipulaties, uitputting en systematische onderdrukking. Er waren zware disciplinaire trainingen met veel geschreeuw en de weigeraars werden verleid met gemakkelijke legerbaantjes.

‘Ze willen je als soldaat discipline bijbrengen’, zegt Helman. ‘Als je de bevelen niet opvolgt, krijg je extra tijd of je gaat de isoleercel in. Ik zat zelf als begeleider met iemand zo’n zes uur in de isoleercel. Het was nacht en je mocht niet slapen. Ik moest wel meespelen om te overleven. Maar als ik nu iemand in uniform zie, dan schiet ik onmiddellijk in het gelid en kijk naar zijn rang om hem met de juiste militaire titel aan te spreken. Ik zou immers afgestraft kunnen worden als ik iets verkeerd zeg.’

Ook na de detentieperiode zijn er consequenties; het leger speelt een centrale rol in de Israëlische samenleving. Bij een kennismaking vragen mensen al snel: ‘En? Wat deed je in het leger?’ De meeste mannen hebben een sociaal netwerk van maten uit hun diensttijd opgebouwd. Dienstweigeraars vallen daarbuiten en worden vaak met de nek aangekeken. Werkgevers mogen bij sollicitaties officieel niet discrimineren, maar refuseniks worden vaak geweerd.

Helman, die zojuist zijn master psychologie in Nederland heeft afgerond, benadrukt dat de protesten en weigeringen uitermate belangrijk zijn. ‘Het uitgangspunt is dat er zonder soldaten geen oorlog is. Maar het gaat veel verder. Wij zijn niet tegen het leger, maar waartoe de regering het Israëlische leger aanzet. De regering heeft met onze toestemming de macht gekregen. Door collectieve weigering onthouden we haar deze goedkeuring en hebben we de macht om het regeringsbeleid te veranderen.’

Hij betreurt het dat het gepolariseerde Westen dit niet ziet en het Israëlische verzet niet steunt. Het pro-Israël-kamp wijst elke kritiek op Israël af, terwijl pro-Palestina-aanhangers geen oog hebben voor Israëlische organisaties, ook niet voor protesterende soldaten. ‘We laten juist zien dat er echte kritische partners zijn in Israël die je kunt steunen voor de beëindiging van de oorlog en de bezetting. Hiervoor moet een sterk verzet in Israël worden opgebouwd. Dat kan alleen met internationale steun.’

Dat de dienstweigering niet beperkt is tot politiek links maar ook binnen meer traditionele groepen groeit, blijkt tijdens een ontmoeting met Uri Tyroler. Op het eerste gezicht lijkt hij Helmans tegenpool. Tyroler (64) is een patriot en strijder in hart en nieren. Hij houdt bijna net zoveel van Israël als van zijn gezin, zegt hij, maar hij verwerpt de moreel verachtelijke daden van zijn politieke leiders. Geboren en getogen in kibboets Kfar Szold aan de Syrische grens, leerde hij al jong dat hij zijn land moest beschermen. Als vijfjarige maakte hij de uzi-mitrailleur van zijn vader schoon. Tijdens de Jom Kipoer-oorlog van oktober 1973 vulde hij met andere kinderen zandzakken. Als tiener deed hij na schooltijd wachtdienst bij de graansilo en in de vierde en vijfde klas van de middelbare school volgde hij het Gadna-programma, dat een echte militaire training was.

Krijgsmidde gold zo'n beetje als heilige plicht. 'Als het land je nodig had, dan moest je als strijder vechten', zegt Tyroler. Dat hij bij de elite-marinecommando-eenheid Sjajetet diende, was vrijwel vanzelfsprekend. Hij vocht in de Eerste en Tweede Libanon-oorlog en nam deel aan talloze operaties voordat hij vijftien jaar geleden afzwaaide.

Na de aanval van 7 oktober twijfelde Tyroler geen moment; hij sloot zich aan bij de burgerverdedigingseenheid, waarvan hij de afgelopen zes maanden als eenheidscommandant fungeerde. 'Mijn kinderen vochten in Gaza en Libanon, mijn vrouw pendelde tussen de kleinkinderen om de ouders te vervangen, terwijl ik achterbleef om onze gemeenschap te verdedigen. Ons huis werd gebombardeerd, maar je verlaat de plek niet die je hebt opgebouwd.'

Na anderhalf jaar strijden is Tyroler tot inkeer gekomen en ziet de zinloosheid van de oorlog, eigenlijk van elke Israëlische oorlog. Hij twijfelt aan de legitimiteit van de oorlogen waarin hij heeft gevochten en vindt de daden van de regering moreel verwerpelijk. 'Natuurlijk kan oorlog legitiem zijn als een land zichzelf moet verdedigen tegen een ander land, maar het is overduidelijk dat de Gazaoorlog alleen dient om deze kwaadaardige regering in het zadel te houden. Door ons te rekruteren wordt een staat van voortdurende oorlogsvoering in stand gehouden, zodat er geen deal komt, gijzelaars aan hun lot worden overgelaten en er nooit vrede zal zijn. Hoe meer schade we aanrichten en ondraaglijk leed veroorzaken voor onschuldige Gazanen en de levens van de gijzelaars in gevaar brengen, des te moeilijker wordt het om ooit nog vrede te sluiten.'

Dat die er moet komen is voor Tyroler zo klaar als een klontje. Israëliërs hebben dat zelf in de hand. Tyroler geeft toe dat hij eigenlijk al sinds de Eerste Libanon-oorlog wist dat militaire operaties nooit tot duurzame veiligheid en rust zouden leiden. Hij wijst op een zorgwekkende situatie in de samenleving waarin het plichtsbesef dat met de paplepel wordt ingegoten morele perceptie in de weg zit.

'De angst en het instinct om te vechten en te beschermen en deel uit te maken van je gevechtseenheid zijn zo sterk in Israël, dat het moeilijk is te beseffen dat er grenzen zijn aan gehoorzaamheid', zegt hij. 'De oorlogen in deze regio eindigen niet, want het einde van de ene oorlog is slechts een prelude en countdown voor de volgende, die net zo zinloos zal zijn als de vorige. We zadelen onze kleinkinderen met een enorme schuld op. De dood van ieder Palestijns kind is een morele last die we doorgeven aan onze kinderen en kleinkinderen. Zo brengen we de toekomst van alle kinderen in gevaar. Het is een selffulfilling prophecy. In onze wanhoop dat vrede nu niet mogelijk is, doen we er alles aan om in de toekomst geen vrede te kunnen sluiten.'

Deze conclusie was het strootje dat de kamelenrug brak, zoals dat in Israël heet. 'Het is het moeilijkste dilemma waarvoor ik ooit heb gestaan', schrijft Tyroler in zijn protestbrief in de Israëlische krant Haaretz. 'Ik schort mijn vrijwillige reservistendienst op, ook al betekent dit dat ik in strijd handel met alles waarmee ik ben opgevoed. Ik roep mijn medereservisten op om de vrijwillige reservistendienst op te schorten.'

Tyroler laat er geen twijfel over bestaan dat deze publicatie consequenties had. Weliswaar is hij de dienstplichtige leeftijd allang gepasseerd en zal hij niet zoals Helman gearresteerd of als Itay mogelijk ontslagen worden, maar de sociale controle in Israël is groot. 'Ik heb erg getwijfeld maar ik kon niet langer mijn mond houden', zegt hij. 'De reacties waren gemengd. Mijn kinderen zetten kleine stapjes in mijn richting en er zijn leden van de vrijwillige reservedienst die er net zo over denken als ik. Maar op Facebook kreeg ik harde kritiek. Dienstweigering schaadt de staat en vermenging van het leger en politiek is gevaarlijk, zeiden sommigen.'

Inmiddels heeft hij de daad bij het woord gevoegd. Hij heeft zijn baan als manager van een bekend Israëlisch wijnhuis aan de wilgen gehangen om zich volledig en op eigen kosten in te zetten voor de protestbeweging. 'De beste manier om het land dat ik liefheb te dienen is om niet te dienen', zegt hij.

Er heerst voorzichtig optimisme onder de dienstweigeraars, want collectieve dienstweigering als politiek drukmiddel kan het draagvlak voor de oorlog en het gezag van de regering-Netanyahu ondermijnen. Maar nu het thuisfrontcommando Israëliërs actief voorbereidt op mogelijke aanvallen van Iran en Jemen, is het de vraag of de eventuele verzetsaspiraties van de gemiddelde burger niet als sneeuw voor de zon zullen verdwijnen.

Alleen een revolutie kan ons redden, zuchten de straten van Tel Aviv en Jeruzalem, terwijl Israëliërs heen en weer gaan tussen de woede op de machtsbeluste regering en de oorlog en angst voor de ondergang van Israël. Want een tweede kans op een joodse staat komt er niet. Intussen blijft Netanyahu, die handig inspeelt op die laatste gevoelens, stevig aan het roer.

4. De Israëlische overheid stimuleert het ramptoerisme (21 mei 2025)

Op een heuvel in de zuidelijke stad Sderot kijken mensen toe hoe Israëlische troepen de noordelijke Gazastrook bombarderen. 5 januari 2025

Tel Aviv – Met de vakanties voor de deur overweegt menig Israëlisch huisgezin een plezierreisje naar Amsterdam of Cyprus. Maar het Israëlische ministerie van Toerisme doet er alles aan om de burgers in eigen land te houden. Met slogans als 'Israël, zoals nergens anders' wijst het op de ongekennde mogelijkheden, en die zijn er zeker.

Neem nou een bezoek aan de observatieheuvel in het zuiden. Je kunt daar dagelijks 'live' de luchtshow van bombardementen op Gaza zien. Als je dan toch in de buurt bent, neem dan een door educatieve organisaties als Birthright en Masa georganiseerde groepsreis naar de op 7 oktober getroffen kibboetsen, waar je de zwartgeblakerde huizen, de resten van een vernietigd leven van dichtbij kunt waarnemen. Je moet er op tijd bij zijn, want de reizen zijn bijzonder in trek bij diasporajoden, die veilig aan de 'folks back home' willen vertellen dat ze er geweest zijn. Je hoeft je geen zorgen te maken over het controversiële karakter van zo'n bezoek als toeristische bestemming, want de excursies staan onder strenge begeleiding.

Van een heel andere orde is het bijzondere uitje dat Lametayel – Israëls grootste reisorganisatie – aanbiedt. Voor een prikkie kun je je inschrijven voor een rondleiding in de onlangs door Israël bezette Syrische bufferzone. Je gaat te paard en onder leiding van een heuse kolonel naar gebieden waar nog nooit een Israëlisch burger is geweest omdat ze niet van Israël zijn. Je rijdt langs de historische Hejazspoorlijn van sultan Abdulhamid, die een eeuw geleden islamitische pelgrims naar Mekka vervoerde en de grenssteen die de grensafsprak van Paulet en Newcombe tussen het Franse en Engelse mandaat markeert. Wat is er spannender dan vanaf een uitkijkpost de bewoners van Syrische dorpen te begluren. 'We zullen met eigen ogen de bufferzone zien en het grensprobleem met Jordanië bespreken', luidt het gelikte verkooppraatje van Lametayel, alsof Israël nog niet genoeg problemen heeft.

Er wordt druk gespeculeerd over de toeristische mogelijkheden na de Gaza-oorlog. Het Israëlisch vernuft staat voor niets en Gaza heeft de mooiste stranden van de regio. Zodra Netanyahu het gebied gezuiverd heeft en Trump de nieuwe 'Trump Plaza' ofwel 'Trump Gaza' heeft gebouwd, liggen de vijfsterrenhotels en de casino's op een steenworp afstand. Omdat Gaza mogelijk Amerikaans wordt zullen Israëliërs een visum moeten aanvragen. Maar ach, dat is een kleine prijs voor een onvergetelijke ervaring. Dat twee miljoen inwoners intussen creperen van de honger en doodgaan van de dorst is een lastige maar niet onoverkomelijke bijkomstigheid. Je moet namelijk het grotere doel voor ogen houden. Let's make Gaza great again.